

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

"וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" (בראשית כ"ו, א' - ו')

(א) ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם, וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה. (ב) וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה, שכן בארץ אשר אמר אליך. (ג) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך. (ד) והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל, והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. (ה) עקב אשר שמע אברהם בקלי, וישמר משמרת מצותי חקותי ותורתי.

(ו) וישב יצחק בגרר. (ז) וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא, כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני אנשי המקום על רבקה כי טובת מראה הוא. (ח) ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון, וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו.

ענין א' - יצחק חשב לרדת למצרים

"וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" - יצחק הולך אל אבימלך כדי לגור שם מפני הרעב. אז למה ה' צריך לומר לו - 'אל תרד מצרימה'? 'רש"י' בפסוק ב' עונה על שאלה זאת ואומר: "אל תרד מצרימה - שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך". וכן מובא בתרגום 'יונתן': "והוה בלבביה דיצחק למיחות למצרים". ואמנם, בפשטות ניתן להבין, שאם ה' אומר לו, לא לרדת למצרים, משמע שהיתה לו כוונה כזו. ויש להבין, מדוע היתה לו מחשבה כזו, והרי, כבר בדברי אברהם לאליעזר מובן שיצחק לא יכול לעזוב את הארץ? בדברי 'רש"י' יש תשובה גם לזה, כי אומר: "כמו שירד אביו בימי הרעב". ומשמע, שיצחק חשב שיש ללמוד מדרכי אביו, שבימי הרעב יש לרדת למצרים.

רעיון א' - ונראה להוסיף, שאמנם לגבי הזיווג של יצחק אמר אברהם, שאין ליצחק לעזוב את הארץ, אך אולי זה רק לענין הזיווג, שאפשר שהזיווג יבא אצלו כמו שקרה בסוף, או שימצא זיווג אחר מבנות ישמעאל או מבנות לוט, כמו שאומר 'רש"י' על הפסוק: "ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל" (בראשית כ"ד, מ"ט). אך אם נמצאים במצב של פיקוח נפש מחמת הרעב, אולי מותר לו לעזוב לזמן קצר את הארץ, במטרה לחזור מיד אחר כך. ואולי גם זאת למד מאברהם, שהרי ה' אמר לו - 'לך לך מארצך אל הארץ אשר אראך', והיה צריך לשבת בארץ כנען, ובכל זאת בגלל הרעב ירד למצרים, ולכן יתכן שחשב, שגם לו מותר בנסיבות כאלה לרדת למצרים.

האם היה מותר ליצחק ללכת לגרר - 'רש"י': "אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך", מתעוררת השאלה, אם חו"ל אינה ראויה לו, אז איך הלך לגרר, הרי בפשטות גרר ששייכת לפלשתים היא חו"ל! ויש בזה מחלוקת המפרשים:

'רד"ק' - גרר שייכת לארץ ישראל - על הפסוק: "ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור, ויגר בגרר" (בראשית כ"ו, א') אומר 'רד"ק': "ואולי נסע משם לארץ פלשתים כדי לשכן בכל הארץ אשר נתן לו האל פעם בזה ופעם בזה כדי שיחזיק בכולה, כי ארץ פלשתים בכלל הארץ שנתן לו האל". וכן דעת רוב הפרשנים שארץ פלשתים היא חלק מארץ ישראל.

'צרו המור' - גרר לא שייכת לארץ ישראל - בעל 'צרו המור' סובר שהיה אסור לו לרדת לגרר, והוא חטא בזה שיצא מארץ ישראל: "ועתה גור בארץ הזאת (פס' ג), אחר שכבר יצאת. ולפי שחטא בזאת ההליכה, א"ל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך, אע"פ שלא תהיה ראוי".

רעיון ב' - למה אברהם ירד למצרים ולא לגרר - ויש לשאול, מדוע באמת אברהם ירד למצרים, אם היה יכול ללכת לגרר, כמו שהולך עכשיו יצחק בשעת הרעב, וכמו שאברהם עצמו הלך בפעם השניה לגרר? ולפי דברי בעל 'צרו המור' שגם גרר היא חוץ לארץ, אז הקושיה קלה יותר, כי שניהם חוץ לארץ, והירידה דווקא למצרים תובן על פי המדרש הבא.

מובא ב'**מדרש רבה**' (בראשית מ', ו') שמטרת אברהם היתה להכין את הדרך לירידת בני ישראל למצרים בגלל הרעב ועלייתם משם ברכוש גדול: "ר"י פנחס בשם רבי הושעיא רבה אמר - אמר הקב"ה לאברהם אבינו צא וכבוש את הדרך לפני בניך את מוצא כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו".

ולפי זה נוכל לומר, שגם יצחק חשב שירידתו דווקא למצרים תכין את הדרך לבני ישראל מהיבטים נוספים בירידתם למצרים ועלייתם משם. ועוד, שה' אמר לאברהם בברית בין הבתרים: "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, ארבע מאד שנה" (בראשית ט"ו, י"ג). ו'רש"י' מביא שם שאת הארבע מאות שנה סופרים מהולדת יצחק, ואולי, יצחק חשב לרדת למצרים, בשביל שיחשב שחלק מהגזירה כבר התקיימה. אך ה' אומר לו, שלא ירד למצרים, אלא שיגור בגרר, כי בגזירה לא נאמר שיהיו ארבע מאות שנה דווקא במצרים, אלא - 'בארץ לא להם', וארץ פלשתים היא גם בגרר של ארץ לא להם. ואמנם, גם ארץ כנען היתה אז בגרר של - 'ארץ לא להם', אך היה צריך לרדת לארץ פלשתים בגלל הרעב.

ענין ב' - "שכן בארץ אשר אמר אליך. גור בארץ הזאת"

ויש לשאול, מדוע בתחילה ה' אומר לו בסוף פסוק ב' בצורה כללית - 'אל תרד מצרימה, שכן בארץ אשר אמר אליך', ולא אומר לו במפורש היכן. ומיד בתחילת פסוק ג' הוא אומר לו - 'גור בארץ הזאת'. למה לא נאמר בפסוק ב' בקצרה: "אל תרד מצרימה גור בארץ הזאת"? והשאלה קיימת רק אם ישנה כאן הוראה אחת בלבד, ולכן נראה שישנן כאן שתי הוראות שונות, האחת בפסוק ב' והשנייה בפסוק ג', ולכן לא ניתן לקצרן, וא"כ יש לברר - מהן שתי ההוראות?

ועוד יש לברר, מה המשמעות של הביטוי - 'ארץ' בדברי ה', שאומר - 'שכן בארץ אשר אמר אליך'. אם הכוונה לארץ כנען, אז אין בזה כל חידוש, הרי ברור שמקום מושבו של יצחק הוא בארץ כנען.

הקדמה - ארץ כנען עדיין לא נתנה לבני ישראל, וכמובא בענין הריב בין רועי לוט לרועי אברהם: "והכנעני והפרזי אז ישב בארץ" (בראשית י"ג, ז'), ואומר 'רש"י': "והכנעני והפרזי אז ישב בארץ, ולא זכה בה אברם עדיין", וממילא, יש בעיה לאברהם וליצחק היכן לשכון. אמנם לעבור ממקום למקום נראה שלא היתה להם בעיה, או לשכון במקום הפקר שאין שם אנשים, ואברהם בוודאי שלא רצה לגור במקום כזה, אך לשכון במקום קבוע היו צריכים רשות מהמלך שבמקום, וכמו שאומר אבימלך לאברהם: "הנה ארצי לפניך, בטוב בעיניך שב" (בראשית כ"ו, ט"ו). ורק אחרי שכורתים ברית נאמר: "ויוגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים" (שם, כ"א, ל"ד).

רעיון ג' - ולפי זה נראה לומר, שהכינוי 'ארץ' כאן, הכוונה לכל חלק בארץ שבו שולט מלך מסוים. וכמו שאומר **בעל הטורים** על פסוק ג': "הארצות האל - רמז ל"א מלכים", ומשמע שלכל מלך יש את הארץ שלו.

ולפי זה נסביר את שתי ההוראות : **בפסוק ב'** מובאת הוראה כללית ובה ה' אומר ליצחק - **'שכן בארץ אשר אמר אליך'**, כלומר, אל תהיה מודאג מזה שאינך יודע היכן לשכון, תמיד תשכון היכן שאני אומר לך. ומיד **בפסוק ג'** הוא מראה לו כיצד הדבר מתבצע, ונותן לו הוראה עכשווית - **'גור בארץ הזאת'**, ולכן לא ניתן לקצר את שתי ההוראות, ולנסח אותן כהוראה אחת.

ואולי, ניתן גם לומר על פי דברי בעל **'צרו המור'** דלעיל, שה' גוער ביצחק על זה שעזב מדעתו את ארץ ישראל, ולכן מקדים אומר לו שלא ימשיך וירד למצרים, ומוסיף ואומר לו : **"שכן בארץ אשר אמר אליך"**, כלומר, מעכשיו שנהגת שלא כראוי, מכאן ואילך אל תחליט בעצמך היכן לגור, אלא תגור רק במקום שאני אומר אליך. ועכשיו, שכבר יצאת מארץ ישראל אז גור בארץ הזאת.

ענין ג' - "שכן... גור... וישב"

משמעות הפעלים השונים - בפסוק ב' אומר ה' ליצחק : **"שכן בארץ אשר אמר אליך"**, ובפסוק ג' מורה לו ה' : **"גור בארץ הזאת"**. ונראה, שהפועל - **"שכון"** מבטא ישיבה ארוכה יותר ובמקום ששייך לו, ואילו הפועל - **"גור"** מבטא ישיבה זמנית, במקום שאינו שלו, והוא שם בבחינת - **"גור"**. ולכן, מתעוררת השאלה, מדוע בפסוק ו' נאמר - **"וישב יצחק בגרר"**, וישיבה מורה על זמן ארוך, כמו שנאמר בפסוק ח' : **"ויהי כי ארכו לו שם הימים"**.

האם יצחק את קיים ציווי ה' - 'גור בארץ הזאת'

לדעת רוב הפרשנים למודים מהפסוק : **"וישב יצחק בגרר"**, שיצחק קיים בזה את ציווי ה' : **"גור בארץ הזאת"** כך אומר **'אבן עזרא'** : **"וישב יצחק בגרר - עשה כאשר צוהו השם"**. וכן אומר בעל **'אור החיים הקדוש'** : **"וישב יצחק בגרר לומר שקיים מאמר הבורא ברוך הוא ובטל מחשבתו שקדמה לו"**. וכן אומר **'מלבי"ם'** : **"וישב יצחק בגרר. כפי שצוהו ה'"**.

וכן סובר **'מהרי"ל דיסקין'** שמכיוון שה' אמר ליצחק - **'גור בארץ הזאת'**, לכן הוא קיים את הציווי, כי היה אסור לו לעזוב עד שיקבל הוראה אחרת, ולכן ישב בגרר כנאמר - **'וישב יצחק בגרר'**. ומוסיף, שלכן, גם לאחר שאבימלך מבקש ממנו ללכת מהמקום, הוא אינו עוזב לגמרי את גרר אלא יושב בנחל גרר כי היא שייכת לגרר. ולאחר התלאות שהיו לו בעניין הבארות, הוא עולה לבאר שבע, למקום מגורי אביו, בכדי שתשרה עליו השכינה וידע מה עליו לעשות, וכן היה שה' נראה אליו.

אך, **קצת קשה** על דבריו, שאם היה אסור לו לעזוב את גרר עד שה' יורה לו על כך, אז איך מעצמו עלה לבאר שבע? **ועוד**, שבהתגלות ה' אליו בבאר שבע, הוא כלל לא נתן לו הוראה לגבי מקום ישיבתו. **ועוד**, שלאחר שחפר שתי בארות ורבו עליה, הוא העתיק את מקומו כנאמר - **'ויעתק משם'** וחפר באר שלישית ועליה כבר לא רבו, אז היה יכול להישאר שם, ומדוע עלה לבאר שבע, והיה צריך לחכות להוראת ה'?

לעיל הבאנו את דעת בעל **'צרו המור'** שהירידה שלו לגרר לא היתה ראויה, וגם בפירושו לפסוק : **"ויעל משם באר שבע"** הוא מוסיף וטוען שגם **עלייתו** לבאר שבע מבלי לקבל הוראה מהקב"ה גם היא היתה לא ראויה, כי ה' אמר לו שישכון רק במקום שהוא יאמר לו : **"ולפי שעלה בלי רשות נראה אליו ה' בלילה (פס' כ"ד)**, ואמר לו אל תירא מהפלשתים, **לפי שעברת מאמרי**. כי אני אברכך ושמרתך **בעבור אברהם עבדי, אע"פ שלא תהיה ראוי**. ויבן שם מזבח (פס' כ"ה) **לכפר חטאתו"**.

רעיון ד' - וקשה מאד לומר על יצחק שלא קיים את מצוות ה', **וקשה** לצאת נגד רוב הפרשנים שאומרים שיצחק כן קיים את ציווי ה', אך לאחר שמצאנו דעה שונה, שיצחק חטא בזה שירד לגרר, ואף חטא בזה שעלה לבאר שבע מבלי ציווי ה', **אולי מותר**, ורק בגדר של מדרש הפסוקים, להעלות אפשרות שמא יצחק לא נהג נכון ביושבו בגרר. כי ה' אמר לו רק **לגור** שם והכוונה באופן זמני עד שיעבור הרעב, והוא **ישב** שם זמן ארוך מדי.

ולפי זה גם נסביר, מדוע פסוק זה : **"וישב יצחק בגרר"** לא מסיים את פרשיית **'ראשון'** כמו שהיה מצופה, כמתאר את ביצוע ציווי ה', אלא מתחיל את פרשיית **'שני'** שבו מתוארת ההסתבכות עם רבקה. ולכן מיד לאחר פסוק ו' שאומר שיצחק **ישב** בגרר, בא פסוק ח' המספר : **"וישאלו אנשי המקום לאשתו"** כאילו לומר שזה קרה בגלל **שישב בגרר יותר מדי זמן**. ושוב אותה תופעה בפסוק ח' מודגש שוב : **"ויהי כי ארכו לו שם הימים"** ומיד בהמשך הפסוק : **"וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון"**. והרי אנו יודעים שארכו לו הימים, שנאמר - **'וישב יצחק בגרר'**, אלא להדגיש שמה שקרה עם אבימלך זה היה בגלל שארכו לו שם הימים, ולכן חוזר על כך שוב.

ולחיוזק ההבחנה בין הפעלים הללו נראה, שכאשר אברהם בא לגרר נאמר : **"ויגר בגרר"** (בראשית כ', א'), ולא הפועל - **'וישב'**. ואילו כאשר אבימלך מחזיר את שרה הוא אומר לו : **"הנה ארצי לפניך, בטוב בעיניך שב"** (שם, ט"ו), כלומר שיכול לשבת ישיבת קבע, ולא אומר לו - **'גור'** כישיבת ארעי.

ועוד נראה, שבכל התקופה הארוכה הזו, ה' לא נגלה אליו, אלא רק כאשר עוזב את המקום ועולה לבאר שבע ה' מיד מתגלה אליו עוד באותו לילה כמו שנאמר : **"ויעל משם באר שבע"**. וירא אליו ה' **בלילה ההוא** ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך, אל תירא כי אתך אנכי וברכתך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי" (בראשית כ', כ"ג - כ"ד). וזאת, גם אם נקבל את דעת רוב הפרשנים שגרר היא חלק מארץ ישראל, אך מכיוון שה' אמר לו **'גור'** היה אסור לשבת שם הרבה זמן.

אמנם, לפי דברי בעל **'העמק דבר'** נראה שאין בעיה בהולכו לבאר שבע, כי מסביר שאם ה' אומר - **'אשר אמר אליך אין משמעו אמירה ממש'**, אלא לפי מה שקורה הוא יכול להבין שזה רצון ה', אז זה נחשב לאמירה של ה'. ומתוך המאורעות שעברו עליו היה יכול לחשוב שזה רצון ה' שיעלה לבאר שבע.

אך, אם ה' אמר לו **'גור'** היה צריך בהזדמנות הראשונה של הפסקת הרעב ללכת משם, ולא היה צריך לזה הוראה מיוחדת, כי כבר קיבל את ההוראה במילה **'גור'** שמשמעה באופן זמני. ואנו רואים שאחרי שאבימלך החזיר את רבקה, ממשיך יצחק לשבת במקום, והוא זורע ומוצא מאה שערים. ועוד נאמר שם : **"ויגדל האיש, וילך הלוח וגדל עד כי גדל מאד"**. ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה", אז ברור שהרעב נפסק, ובכל זאת ממשיך לשבת במקום, וחופר בארות עד שמגיע להרחבה.

הקדשה - השיעורים והעלוניים במשך כל חודש כסלו מוקדשים להצלחת ר' אליהו בן יהודית ומשפ'

שיזכו לרוב שפע בגשמים וברוחניות, וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה

הקדשה - הגיליונות והלימוד של השנה מוקדשים לע"נ לומדי הכולל : ר' אריה בן ר' יהושע גוטליב ז"ל.

ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת הניכוי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדר פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת עירובין. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון צמייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net